

ДОДАТОК

Ведення справ дітей без супроводу та розлучених із сім'ями (UASC), включаючи знаходження та возз'єднання сім'ї (FTR) та альтернативний догляд

- Дітьми без супроводу є діти, розлучені як із обома батьками, так і з іншими родичами, і про яких не виявляється турбота дорослим, який згідно законодавства або звичаїв є відповідальним за надання такої турботи.¹ В Україні це також стосується «соціальних сиріт», які є дітьми, за якими не бажають або не можуть доглядати дорослі, навіть якщо один з батьків ще живий.
- Діти, розлучені з сім'єю - це діти, розлучені з обома батьками або з попереднім законним чи звичайним основним опікуном, але не обов'язково з іншими родичами.. Таким чином, це можуть бути діти у супроводі інших дорослих членів сім'ї/опікунів.²
- Відстеження та возз'єднання сім'ї (англ. - FTR) - це процес пошуку дітей, батьків, інших членів сім'ї або законних або звичайних опікунів (відстеження), а також об'єднання дитини та сім'ї з метою встановлення або відновлення довгострокового догляду (возз'єднання).
- Альтернативний догляд - це догляд, що надається, коли власна сім'я/опікун дитини не в змозі, навіть за відповідної підтримки, забезпечити належний догляд за дитиною, або коли сім'я/опікун переставляють доглядати за дитиною або ж відмовляються від самої дитини. Альтернативний догляд може приймати форму неформального або формального догляду, включаючи догляд родичами, прийомну сім'ю, інші форми догляду сімейного типу/опікунства або передачу у догляд сімейного типу/опікунства, а також догляд за місцем постійного проживання або догляд при проживанні дитини окремо.³

Вступ

Діти, розлучені зі своїми батьками та сім'ями через конфлікт, примусове переміщення або стихійне лихо, є одними з найбільш вразливих серед усіх дітей, які постраждали від надзвичайних ситуацій. Втративши турботу та захист своїх сімей та опікунів саме тоді, коли вони найбільше потребують їх, ці дівчата та хлопчики піддаються підвищеному ризику внаслідок ряду загроз їх безпеці та захисту. Серед цих ризиків є можливість завдання дитині фізичної та психологічної шкоди, ризику викрадення, торгівлі людьми та незаконного вербування або використання збройними силами або збройними групами, ризику сексуальних домагань та експлуатації, ризику затримання та постійної втрати ідентичності.⁴

Задоволення потреб цих дітей на якомога більш ранній стадії є пріоритетним завданням. Після того, як розлучену із сім'єю дитину було ідентифіковано, її слід направити до соціальних служб, які займаються справами (здійснюють кейс-менеджмент) з організації догляду за дітьми. Це дозволить координувати та управляти діями з захисту такої дитини з метою її возз'єднання з сім'єю або знаходження інших довгострокових рішень в інтересах дитини.

Цей «Додаток» спрямований на роз'яснення ролей та обов'язків основних учасників кейс-менеджменту з захисту дитини після встановлення факту відсутності догляду за нею. За допомогою «Додатку» кожен член Робочої групи з ведення справ (кейс-менеджменту) по догляду (РГКМ)

¹ Міжвідомчі оперативні рекомендації щодо дітей без супроводу та дітей розлучених із сім'ями, МРГ, 2004

² Там же.

³ Інструменти альтернативної допомоги в надзвичайних ситуаціях (ACE), МВРГ з UASC, 2013

⁴ Польовий посібник з питань дітей без супроводу та розлучених з родиною, МРГ-УАСК, 2017 р.

дізнається про роль, за яку організація відповідає у процесі (i) ведення справи дитини; ii) розшуку її сім'ї та возз'єднання з сім'єю, а також дізнається про (iii) визначення заходів альтернативного догляду. Зміст «Додатку» зосереджений на дітях, які опинилися без супроводу або розлучилися з сім'єю внаслідок конфлікту, залишаються в Україні і можуть потребувати альтернативних варіантів догляду, але ситуація, у яку вони втрапили, ще не пройшла оцінку.⁵

Зауваження:

- Не всі розлучені з сім'ями діти потребують адресної допомоги, особливо коли такі діти підтримуються зв'язками з ріднею та іншими традиційними захисними механізмами. Розуміння ситуації кожної дитини – чи є розлучення добровільним, наскільки він/вона психологічно стійкі, чи існують додаткові фактори, які роблять його/її більш вразливим – необхідно, щоб визначити, чи потребує несупроводжувана або розлучена дитина підтримки, і якщо так, то якої саме. Таке розуміння дасть можливість скеровувати ресурси на підтримку найбільш вразливих дітей і забезпечить відповідність такої підтримки потребам конкретної дитини.
- Іноді до дітей без догляду можуть ставитися інакше, ніж до інших дітей у сім'ї, незважаючи на те, що вони живуть з родичами і можуть зазнавати більшого ризику насильства, жорстокого поводження, занедбання та експлуатації, ніж діти без догляду, які живуть в стабільному та безпечному середовищі.

І) Ролі та обов'язки, пов'язані з загальним процесом кейс-менеджменту

Як тільки визначено, що дитина без догляду потребує послуг кейс-менеджменту, кваліфіковані працівники повинні провести комплексну оцінку для виявлення проблем захисту та необхідної адресної допомоги, такої як заходів альтернативного догляду (короткострокових або довгострокових) та пошуку сім'ї, якщо вважається, що це відповідає найкращим інтересам дитини. Кожна дитина повинна мати план догляду, який відображає, як можна задовольнити потреби дитини, хто повинен бути залучений і які напрямлення повинні бути зроблені до відповідних служб та організацій.

Державні органи (відповідно до внутрішнього законодавства з надання соціальних послуг, у тому числі дітям-сиротам або дітям, позбавлених батьківського піклування⁶) несуть повну відповідальність за забезпечення захисту таких дітей та догляд за ними.

- Члени РГКМ повинні направляти дітей, розлучених із сім'ями, до компетентних органів державної системи захисту дітей (на місцевому рівні) для координації справ цих дітей або для повної передачі їхніх справ до цих органів. Залежно від спроможності компетентного державного органу та/або угоди про співпрацю, організації, здатні допомогти у веденні справ гуманітарної допомоги, можуть підтримувати різні кроки у процесі ведення справ розлучених із сім'ями дітей. Серед цих кроків - проведення оцінок⁷, розробка планів догляду за кожною дитиною в її інтересах та/або моніторинг заходів з догляду за такими дітьми.
- У випадках, коли діти піддаються ризику у своєму сімейному середовищі/від опікунів, і в інтересах дитини є її вилучення з середовища такого шкідливого догляду, державні органи

⁵Вона не включає дітей, які зараз перебувають у закладах у зонах підвищеного ризику, дітей у закладах, які були переміщені, або дітей, які все ще живуть у закладах.

⁶ Так, Закон України № 2342-IV/2005 «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» визначає правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб, які мають відповідний статус. Закон України № 30/2001 «Про охорону дитинства» є загальною політичною основою захисту дитинства та акцентує увагу на забезпеченні альтернативної опіки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

⁷ Див. пункт 5.2 «Рекомендацій».

повинні бути залучені до справи до будь-яких дій із вилучення дитини у її батьків або інших опікунів.

- Компетентні державні органи повинні будуть підтримувати (або нести повну відповідальність) за визначення та/або формалізацію розміщення дитини у середовищі альтернативного догляду⁸. Роль та відповідальність кожної організації повинні бути задокументовані в плані догляду за дитиною, якщо організація з кейс-менеджменту, яка ідентифікувала дитину як позбавлену догляду, продовжує бути частиною процесу ведення справи цієї дитини.

Сервіс	Залучені актори
Ведення справи дитини(кейс-менеджмент)	Служба у справах дітей (МСП), Центри соціального обслуговування (МСП), члени РГКМ, які забезпечують ведення справ із захисту дітей

Див. також шляхи направлення справ розлучених із сім'ями дітей до соціальних служб, які надають контактні дані організацій та компетентних державних органів на відповідних територіях.

II) Ролі та обов'язки, пов'язані з відшуком та возз'єднанням сім'ї (ВВС)

ВВС зазвичай проводиться для розлучених із сім'ями дітей, хоча він також може проводитися для деяких інших дітей, які перебувають у групі ризику, якщо це відповідає їхнім інтересам. ВВС може проводитися для батьків відокремлених дітей або для інших їхніх родичів або традиційних опікунів залежно від найкращих інтересів дитини та власних побажань дітей, з ким вони хочуть возз'єднатися. Деякі з ключових принципів, пов'язаних з ВВС:

- Сімейна єдність надає всім дітям право на сім'ю, а сім'ям - право піклуватися про своїх дітей. Необхідно якнайшвидше надати несупроводжуваним і розлученим дітям послуги, спрямовані на їх возз'єднання зі своїми батьками або основними законними або звичайними опікунами, якщо це відповідає їхнім інтересам.⁹
- Найкращі інтереси конкретної дитини є основним стандартом для керівних рішень і дій, спрямованих на допомогу дітям, будь то національними або міжнародними організаціями, судами, адміністративними або законодавчими органами.¹⁰ Прийняття рішень щодо заходів догляду та возз'єднання сім'ї також повинно керуватися цілісною та всебічною оцінкою ситуації конкретної дитини та того, що відповідатиме її інтересам.
- Участь дитини і повага до її поглядів підкреслюють, що всі хлопчики і дівчатка повинні мати можливість висловлювати свої погляди, і що ці погляди повинні поважатися і мати належну вагу у зв'язку з віком і зрілістю дитини. Діти повинні бути поінформовані і, наскільки це можливо, залучені до прийняття рішень і планів, що стосуються їх розміщення, догляду, розшуку і возз'єднання.¹¹
- Конфіденційність означає, що інформація передається іншим лише за згодою дитини/опікуна, на основі «необхідності знати» та якщо це відповідає найкращим інтересам дитини.

⁸Це також може включати формалізацію законної опіки через судову систему.

⁹ Польовий посібник з питань дітей без супроводу та розлучених дітей, МВРГ з питань дітей, відокремлених від сімей, 2017 р.

¹⁰ Там же.

¹¹ Там же

- Конфіденційність має важливе значення для забезпечення безпеки дітей, захисту їхньої гідності та благополуччя, а також встановлення та підтримання довіри. Конфіденційність має бути першочерговим принципом при роботі з дітьми, відокремленими від своїх сімей.¹²

Залучення різних організацій до процесу відшуку та возз'єднання сімей залежить від правової та інституційної бази кожної країни, а також від аналізу факторів ризику та принципу конфіденційності в кожному окремому випадку. Залежно від обставин дитини, відстеження сім'ї може передбачати ідентифікацію членів сім'ї в приймаючій країні, в країні походження або в третій країні. Це може включати співпрацю з іншими національними органами влади або залучення ресурсів в країні походження або в третій країні, якщо це не загрожує безпеці дитини (і його/її сім'ї) або не відповідає найкращим інтересам дитини.

Роль держави в ВВС: Уряди несуть основну відповідальність за забезпечення захисту всіх дітей, що знаходяться під їх юрисдикцією. Відшук сім'ї є необхідною умовою для забезпечення необхідного захисту та турботи про добробут дитини та здійснення її прав.¹³ Державні органи можуть брати активну участь у координації та впровадженні заходів ВВС, де це доречно та можливо.

Роль міжнародних/національних організацій: До роботи, пов'язаної з відокремленими дітьми, залучається широкий спектр організацій, однак лише ті, хто має досвід у ВВС, повинні підтримувати в відстеженні та возз'єднанні країн або транскордонних країн.¹⁴ За допомогою «Системи управління інформацією про захист дітей» (англ. - CPIMS) або спеціальних баз даних відповідних державних органів, організації можуть контролювати ведення справ відокремлених дітей. Вони також можуть мати свій власний потенціал для відшуку сімей всередині держави.

Як і в процесі кейс-менеджменту, так і в процесі ВВС члени РГКМ можуть бути залучені в кожному конкретному випадку на різних етапах процесу ВВС, залежно від спроможності компетентного державного органу та/або угоди про залучення гуманітарних організацій, які здійснюють кейс менеджмент.

Сервіс	Залучені актори
Відшук сім'ї	Служба у справах дітей (Мінсоцполітики), Центри соціального обслуговування (Мінсоцполітики), члени РГКМ, що здійснюють кейс-менеджмент, маючи досвід ВВС
Возз'єднання сім'ї та подальше спостереження	Служба у справах дітей (Мінсоцполітики), Центри соціального обслуговування (Мінсоцполітики), члени РГКМ, що здійснюють кейс-менеджмент, маючи досвід ВВС

Див. також «Шляхи направлення до дітей до служб соціального захисту», які надають контактні дані організацій та компетентних державних органів у відповідних районах.

Процес ВВС та надання альтернативної допомоги

¹² Там же.

¹³Наприклад, у Законі України № 921-VIII/2015 «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» йдеться про необхідність забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі розшуку сім'ї та розміщення в альтернативних закладах піклування.

¹⁴ МКЧХ та його національні товариства використовують термін «Відновлення сімейних зв'язків» (ВСЗ) для опису різноманітної діяльності Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, спрямованої на запобігання розлученню, відновлення та підтримку контактів між членами сім'ї (включаючи ФТР для дітей без супроводу та вразливих розлучених дітей), розділених збройним конфліктом, іншими ситуаціями насильства, стихійними та антропогенними лихами та міграцією, а також з'ясування долі осіб, про яких повідомляється як про зниклих безвісти. ЮНІСЕФ підтримує уряди як провідну установу для захисту дітей, які не є біженцями, і тому, як правило, також є провідною установою в країні походження для ВВС.

- Поки *запит на відшук перебуває на розгляді, або якщо возз'єднання відповідає найкращим інтересам дитини, але неможливе* (наприклад, через затримки з міркувань безпеки та охорони, або тому, що знайдені батьки або інші опікуни не погоджуються на возз'єднання)¹⁵, компетентні державні органи (у разі потреби за підтримки гуманітарних організацій, що ведуть справу даної дитини), повинні визначити тимчасові альтернативні варіанти догляду.
- Якщо *возз'єднання не відповідає найкращим інтересам дитини* (наприклад, раніше мали місце випадки жорстокого поводження або нехтування), компетентні державні органи (за підтримки організацій кейс-менеджерів, якщо це вимагається) повинні визначити або тимчасовий догляд за дитиною, або більш тривалий догляд залежно від того, чи хоче він/вона відшукати інших родичів.¹⁶
- Якщо *результати відшуку негативні*, компетентні державні органи (за підтримки кейс-менеджерів, якщо це потрібно) повинні визначити відповідний довгостроковий догляд за дитиною. Однак один негативний запит на відшук не означає, що інші родичі не можуть бути розшукані.

III) Ролі та обов'язки, пов'язані з альтернативним доглядом

Якість догляду є ключовою для благополуччя **всіх** дітей. Альтернативний догляд за відокремленими дітьми повинен використовуватися лише тоді, коли це необхідно, і діти повинні отримувати найбільш відповідну підтримку для задоволення їхніх індивідуальних потреб, побажань та найкращих інтересів.¹⁷ В ідеалі, для кожної дитини, відповідно до їх віку і статі, повинні бути доступні ряд варіантів.

- Члени РГКМ повинні **направити** відокремлену дитину до компетентного органу державної системи захисту дітей (на місцевому рівні). Компетентні державні органи повинні будуть підтримувати (або нести повну відповідальність) за визначення та/або формалізацію поміщення відокремленої дитини під альтернативний догляд. Кейс-менеджери можуть залучатися до визначення механізмів догляду та підтримки дитини та її опікунів за запитом та в координації з компетентними державними органами.
- Члени РГКМ можуть **адвокатувати** за сімейний догляд та підтримувати компетентні державні органи для виявлення такої допомоги, щоб уникнути розміщення відокремлених дітей у закладах або установах інтернатного догляду протягом тривалого періоду часу. Сімейний догляд, як правило, є кращим варіантом догляду і, швидше за все, забезпечить дітям безпеку, стабільність, а також фізичну та емоційну турботу, необхідну для їх здорового розвитку. Тобто, сімейний догляд є кращим варіантом альтернативного догляду для відокремлених дітей як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.
- Сімейний догляд:
 - Це тип альтернативного догляду, який включає дитину, яка живе з сім'єю, іншою, ніж її звичайний основний опікун, і включає в себе прийомну сім'ю, догляд за спорідненістю та підтримувані домашні господарства, очолювані дитиною. Немовлята та маленькі діти повинні бути пріоритетними для такого догляду, а діти повинні бути поміщені з братами і сестрами, де це можливо.

¹⁵Сімейні контакти повинні підтримуватися, якщо це можливо і якщо цього бажає сама дитина.

¹⁶Дитині потрібно буде вирішити, чи хоче він/вона підтримувати контакт з членом сім'ї, який був розшуканий спочатку.

¹⁷Організація Об'єднаних Націй, Керівні принципи альтернативного догляду за дітьми, Організація Об'єднаних Націй, 2009, п. 21

- Кращим варіантом догляду як правило, є догляд у громаді дитини, і, швидше за все, він забезпечить дітей безпекою, стабільністю та фізичною/емоційною турботою, необхідною для здорового розвитку та інтеграції.
- Має підтримуватися веденням справи (кейс-менеджментом) дитини та її направленням до служб охорони здоров'я, освіти, психосоціальних та інших доступних необхідних послуг.
- Необхідно регулярно контролювати якість та придатність такого догляду для дитини, забезпечувати, щоб про дітей добре піклувалися, а також виявляти та вирішувати проблеми та потреби захисту дітей.
- Необхідно надавати підтримку опікунам, щоб сприяти створенню догляду та позитивного середовища в організації догляду, де дитина може мати здоровий фізичний та психологічний розвиток. Якщо це можливо у сфері гуманітарної допомоги, опікуни також можуть бути залучені до програми виховання дітей, організованої компетентними державними органами або організацією-членом РГКМ, який підтримує ведення справи відокремленої від сім'ї дитини.
- Має відповідати керівним принципам захисту дітей для запобігання або пом'якшення ризику жорстокого поводження з дітьми, експлуатації або нехтування, а також для реагування на фактичні або можливі випадки жорстокого поводження, експлуатації або нехтування дитиною.

Сервіс	Залучені провайдери
Надання альтернативної допомоги	Служба у справах дітей (Мінсоцполітики), Центри соціального обслуговування (Мінсоцполітики), члени РГКМ, що надають альтернативну допомогу відокремленим дітям
Опіка та піклування	Служба у справах дітей (Мінсоцполітики)

Див. також рекомендації з «Направлення дітей до служб соціального захисту», які надають контактні дані організацій та компетентних державних органів у відповідних географічних місцях.